

احساس امنیت در فضاهای شهری

مورد: شهر سرخس

میرنجف موسوی^۱، محمد ویسیان^۲، سمیه محمدی حمیدی^۳ و مریم اصغری^۴
تاریخ وصول: ۱۳۹۳/۸/۱۳، تاریخ تایید: ۱۳۹۳/۹/۳۰

چکیده

فضاهای شهری عرصه وقوع ناهنجاری‌های شهری هستند در نتیجه شاهد عدم وقوع امنیت در شهر هستیم. امنیت یکی از نیازهای اساسی برای تکامل بشری است. بنابر این شناسایی کمی و کیفی شاخص‌ها و عوامل مؤثر بر ویژگی‌های محیطی و تأثیر آن بر امنیت اجتماعی شهروندان امری ضروری می‌نماید. هدف این پژوهش سنجش امنیت در مناطق شهری سرخس می‌باشد. پژوهش حاضر بر آن است تا با مقایسه تطبیقی مناطق شهری سرخس میزان امنیت اجتماعی را در این مناطق مورد ارزیابی قرار دهد. برای دستیابی به هدف پژوهش که ابعاد امنیت اجتماعی را پوشش دهند ۵ مؤلفه (امنیت جانی، امنیت مال، امنیت در فضاهای شهری، نقش پلیس در امنیت، اعتماد اجتماعی) که هر یک دارای معیارهای می‌باشند در نظر گرفته شد. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. جامعه آماری شامل ساکنان ۵۴-۱۵ ساله در شهر سرخس می‌باشد که به روش خوشه‌ای تعداد نمونه ۲۴۸ نفری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. اطلاعات از طریق پرسشنامه جمع‌آوری و با استفاده از مدل Vikor تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مؤلفه مربوط به احساس امنیت فضاهای شهری در همه مناطق شهری مورد مطالعه وضعیت بهتری نسبت به دیگر مؤلفه‌های مورد مطالعه می‌باشد. مناطق دو و سه شهر سرخس از بیشترین احساس امنیت جانی برخوردارند. مؤلفه نیروی انتظامی در مناطق ۱، ۴، ۵ بیشترین تأثیر را در احساس امنیت شهروندان دارد.

کلیدواژگان: امنیت، امنیت اجتماعی، فضاهای شهری، شهر سرخس.

۱. دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه ارومیه (نویسنده مسئول) mousavi424@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه خوارزمی.

۳. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه زنجان.

۴. کارشناس ارشد اکوتوریسم دانشگاه کاشان.

طرح مسأله

شهرنشینی^۱ پدیده پیچیده‌ای است که افزایش جمعیت، فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی را تشدید و به گسترش فضایی و زیرساخت‌های مناطق انجامیده است (Ma et al, 2015: 453). این شهرنشینی در جوامع در حال توسعه رشد شتابانی دارد (Hara & Takeuchi, 2005: 16). که سبب افزایش مهاجرت ساکنان روستائی به شهرها و اختلال اجتماعی و درگیری‌های فرهنگی شده است (Marrita-Cascante & Stocks, 2013: 91). محلات و مناطق شهری به خاطر تجمع و همنشینی و گوناگونی خرده فرهنگ‌ها به گونه‌ای عرصه اشکال و رویه‌های مختلف زندگی شده است که عملاً توافق همگانی را در پذیرش هنجارهای اجتماعی و محله‌ای، غیرممکن ساخته است. عدم توافق در هنجارها و پذیرش آن، نگرانی‌های بسیاری را برای خانواده‌های شهری به ارمغان آورده و ساکنان مناطق شهری را با مشکلات زیاد روبه رو ساخته است (اعظم‌زاده و جهانگیری، ۱۳۹۳: ۳۸). این نوع گسترش شهرنشینی روابط بین انسان و فضا را در محیط شهری دگرگون نموده و سبب بروز ناامنی در مناطق شهری شده است.

زمینه‌های احساس ناامنی یکی از مهمترین مسائل فضاهاى شهری محسوب شده، به موجب آن شرایط برای وقوع جرایم بسیار مستعدتر است. احساس امنیت در فضاهاى شهری یکی از شاخص‌های کیفیت فضا محسوب می‌شود و به‌رغم آنکه مسأله فضای امن شهری در هر جامعه یک مسأله پیچیده و دارای ابعاد متنوع و متعدد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است. ولی تأمین این نیاز نمی‌بایست از نقش و تأثیر عوامل محیطی و کالبدی غافل شد (لطفی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۳۲). فضاهاى شهری به‌عنوان محیطی که رفتارهای عمومی انسان‌ها در آن جریان دارد، همواره در تعامل دو طرفه با انسان است. بنابراین، فضاهاى شهری به عنوان بستری برای فعالیت‌های عمومی انسان باید از یک طرف به‌راحتی قابل درک و از طرف دیگر باید ایمن باشد (کیانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۸). بنابراین وجود امنیت در محیط‌های شهری یکی از الزامات اساسی کیفیت زندگی محسوب می‌شود (ذبیحی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۰). امروزه با گسترده و پیچیده شدن جوامع، موضوع امنیت ابعاد گسترده و پیچیده‌ای به خود گرفته است. امنیت یکی از اصلی‌ترین

1. Urbanization

عوامل پایداری جوامع امروزی به شمار می‌آید (هدایتی و عباسی، ۱۳۸۸: ۱۷۸). امنیت از نیازهای اساسی انسان است که نحوه پاسخگویی به آن تأثیر مستقیم در ارضای سایر نیازهای وی می‌گذارد. پرداختن به مقوله امنیت شهر از آنجا مهم است که پیوستگی متقابل میان امنیت و توسعه امری اجتناب‌ناپذیر است و سنجش امنیت ابزاری برای کنترل مناسب‌تر محیط‌های شهری به‌شمار می‌آید (نورائی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲). مؤلفه احساس امنیت شهروندان و احساس امنیت آنها می‌بایستی مورد التفات بیشتری قرار گیرد چرا که امروزه بدون شناخت و بررسی و ساز و کار یک مؤلفه در ساختار شهری به‌مثابه سیستم شهری، امکان مداخلات مناسب، کارآمد و بهینه در شهر میسر نمی‌شود بر این اساس امنیت باید به‌عنوان مؤلفه‌ای تأثیرگذار در شهر مورد ارزیابی قرار گیرد. این امر از آن جهت دارای اهمیتی مضاعف می‌شود که امنیت شهروندان از محورهای توسعه پایدار انسانی به‌شمار می‌رود (بمانیان و محمودی نژاد، ۱۳۸۷: ۶۰). امروزه دانشمندان و محققان بر این باورند که اولین قدم برای رسیدن به توسعه انسانی تأمین امنیت در جامعه است (Alemi, 2008). با توجه به موارد ذکر شده و از آنجای که امنیت از بنیادی‌ترین نیازهای جامعه بشری است و تأمین آن در ابعاد مختلف باعث رشد و شکوفایی فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و کالبدی می‌شود. پژوهش حاضر با درک اهمیت موضوع به بررسی میزان تأثیرگذاری معیارهای امنیت در فضاهای شهری سرخس می‌پردازد. همچنین به مقایسه مناطق شهری سرخس بر اساس شاخص‌های امنیت مورد بررسی قرار می‌دهد. در راستای اهداف سوالات تحقیق به صورت زیر می‌توان مطرح نمود:

- کدام یک از مؤلفه‌های امنیت بیشترین تأثیر را در شهروندان شهر سرخس دارند؟
- کدام یک از مناطق شهری وضعیت مطلوب‌تری به لحاظ مؤلفه‌های امنیت دارند؟

پیشینه

رضوان و فتحی (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی عوامل عمده مرتبط با احساس ناامنی در ساکنان محلات شهری شناسایی و تجزیه و تحلیل نموده‌اند. نتایج بررسی به عمل آمده نشان می‌دهد که احساس ناامنی ساکنان، به ترتیب، متأثر از جرائم خرید فروش مواد مخدر، وجود ارادل و اوباش، مصرف مواد مخدر و حضور معتادان در محل، مزاحم برای نوامیس مردم و نزاع و درگیری بوده

است در مجموع، بین ساکنان محله‌های مورد مطالعه از نظر میزان احساس ناامنی تفاوت معناداری وجود دارد.

افشارکهن و رحیقی یزدی (۱۳۹۲) در پژوهش خود به تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی بر احساس امنیت شهری در محلات یزد پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای فضای فیزیکی و کالبدی، قلمروگرایی و تعاملات اجتماعی عوامل مهمی برای بالا بردن احساس امنیت محسوب می‌شوند. همچنین توجه به فضاهای غیرقابل دفاع و ایجاد فضای سبز و مناسب برای گذران اوقات فراغت، بالا بردن تعاملات اجتماعی ساکنان و مراقبت ساکنان از محله خود می‌تواند سیاست‌هایی مؤثر برای ارتقای احساس امنیت تلقی گردد.

زیاری و همکاران (۱۳۹۲) به تحلیل تطبیقی احساس امنیت در فضاهای شهری و روستایی شهرستان کوه‌دشت پرداخته‌اند. نتایج تحلیل‌ها مشخص نموده که از لحاظ احساس امنیت عمومی تفاوت معنی‌داری بین نقاط شهری و روستایی وجود ندارد؛ ولی از لحاظ ترس از فضاهای شهری و روستایی این تفاوت معنی‌دار است. همچنین نتایج حاکی از آن‌اند که با حرکت از فضاهای خصوصی به سمت فضاهای عمومی بر میزان ترس مردم افزوده می‌شود و این موضوع در روستاها بیشتر از شهرهاست.

رضویان و آقای (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی و ارزیابی احساس امنیت اجتماعی در محلات جمارانو فاطمی در تهران پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که احساس امنیت در محله جماران بیشتر از محله فاطمی می‌باشد. در محله فاطمی احساس عدم امنیت در پارک‌ها بیشتر از محله جماران می‌باشد به‌طورکلی محله جماران که از محلات مرفه‌نشین شمال شهر تهران می‌باشد دارای امنیت اجتماعی بیشتری نسبت به محله فاطمی که در هسته مرکزی شهر قرار دارد می‌باشد این مطلب می‌تواند نشان‌دهنده رابطه مستقیم سطح اقتصادی ساکنان محله با میزان امنیت اجتماعی در محله باشد.

یوسفی (۱۳۹۳) در پژوهش خود به سنجش امنیت در محلات مرداویج و مفت آباد شهر اصفهان پرداخته است. نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن است که از بین چهار زیر معیار امنیت، بُعد ذهنی امنیت بیشترین وزن را دارا می‌باشد ($SS=0/284$)، بُعد عینی امنیت ($SS=0/232$) و اعتماد بین فردی ($IT=0/186$) و اعتماد مدنی یا نهادی ($CT=0/151$) نیز به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار دارند و در نتیجه محله مرداویج از لحاظ شاخص‌های امنیت از سطح بالاتری نسبت به محله مفت‌آباد برخوردار می‌باشد.

مبانی نظری

• امنیت

امنیت^۱ از ریشه لاتین securus است که در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است. بنابراین معنای لغوی امنیت، "رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، ترس، نگرانی یا وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تأمین، ضامن است". در واقع "امنیت یعنی رفع خطر و رفع خطر یعنی استفاده بهینه از فرصت. بنابراین باید چنین نتیجه گرفت که امنیت دارای دو عنصر اساسی تهدید و فرصت است و برقراری امنیت منوط به رهایی نسبی از تهدید و بهره‌گیری بهینه از فرصت‌هاست" (ساروخانی و نویدنیا، ۱۳۸۵: ۸۸). سازمان ملل امنیت را چنین تعریف می‌کند: "اینکه کشورها هیچ‌گونه احساس خطر حمله خارجی، فشار سیاسی یا اقتصادی نکنند و بتوانند آزادانه گسترش و توسعه خویش را تعقیب نمایند" (آدمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶) امنیت در بسیاری از متون مبنایی برای توسعه و پیشرفت به‌شمار می‌رود (احمدی و کلدی، ۱۳۹۱: ۲). واژه امنیت به‌عنوان یک مفهوم عام تمامی شئون زندگی انسان را در برمی‌گیرد و با بقای نفس و صیانت از حیات و موجودیت انسان پیوند می‌خورد (چوخانی‌زاده مقدم و امینی‌قشلاقی، ۱۳۸۹: ۱۸۸). در طبقه‌بندی نیازها که توسط مازلو به انجام رسیده است، امنیت پس از نیازهای زیستی (آب، غذا و...) به عنوان دومین طبقه از مهمترین و بنیادی‌ترین نیازها معرفی شده است (عزیزی و شعبان‌جولا، ۱۳۹۳: ۷۹۲). امنیت از نیازها و انگیزه‌های اساسی انسان به‌شمار می‌رود، به‌طوری که با زوال آن آرامش خاطر انسان از بین می‌رود و تشویش، اضطراب و ناآرامی جای آن را می‌گیرد. مرتفع شدن بسیاری از نیازهای آدمی در گروه امنیت است. امنیت مقوله‌ای اساسی در هر نظام اجتماعی است و جوامع الویت اول خود را به برقراری امنیت در جامعه اختصاص می‌دهند، امنیت پدیده‌ای چند بُعدی است و مطالعه و میزان آن در یک جامعه از جهات مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی امکان‌پذیر است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۴۵).

• احساس امنیت

اکثر صاحب‌نظران بر آنند که امنیت مفهومی بیرونی و عینی است و احساس امنیت مفهومی درونی

1. Security

و ذهنی. امنیت یعنی فقدان عوامل تهدیدکننده فرد و احساس امنیت به معنای عدم وجود احساس درونی ناامنی است. در این زمینه می‌توان گفت که احساس امنیت می‌تواند با امنیت واقعی تناسب داشته باشد یا تناسب نداشته باشد. یعنی در شرایطی که امنیت عینی وجود نداشته باشد، فرد ممکن است که احساس امنیت داشته باشد یا اینکه عوامل ایجادکننده امنیت واقعاً وجود داشته اما فرد احساس امنیت نداشته باشد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۴۶). احساس امنیت به احساس رهایی انسان از اضطراب، بیم و خطر اطلاق می‌شود. در واقع، زمانی که فرد احساس کند در جامعه و تعاملات اجتماعی، جان، مال یا سلامتی وی را خطری مورد تهدید و تعرض قرار نمی‌دهد، می‌توان گفت فرد دارای احساس امنیت است. این احساس امنیت از طریق اعتماد به ارگان‌های تأمین‌کننده امنیت، دولت، مدرسه، نظام اقتصادی، خانواده، شبکه دوستان و... تأمین می‌شود. بنابراین، درجه اعتمادورزی فرد به دیگران، مشخصه مناسبی برای تعیین درجه احساس امنیت وی تلقی می‌شود (صدیق سروستانی و نیمروزی، ۱۳۸۹: ۱۹۶). امنیت اجتماعی^۱ را می‌توان چنین تعریف کرد: امنیت به معنای ایمن شدن، در امان بودن و بی‌بیمی، آرامش و آسودگی است. احساس امنیت نیز عبارت است از نوعی ذهنیت و جهت‌گیری روانی مثبت (رضایت‌بخش، قانع‌کننده و آرام‌بخش) شهروندان نسبت به عدم تأثیرگذاری حضور و بروز رویدادها و وقایع ضد امنیتی (تهدیدها) در شرایط فعلی و آتی، در حوزه‌های امنیت اجتماعی، ثبات سیاسی، انسجام هویتی، یکپارچگی و امنیت سرزمین (زارع و ترکان، ۱۳۹۰: ۱۳۴). امنیت اجتماعی در معنای گسترده "حالت فراغت همگانی از تهدیدی است که کردار غیر قانونی دولت یا دستگاهی یا فردی یا گروهی در تمامی یا بخشی از جامعه پدید آورد" (زمانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۰: ۳).

• امنیت شهری

امنیت را با توجه به مطالعات صورت گرفته می‌توان به‌طور کلی در سطوح مختلفی همچون امنیت عمومی، اجتماعی، کارکردی، شهری، کالبدی و محیطی مورد تحلیل و بررسی قرار داد. فضاهای عمومی شهری نیز به عنوان بخش کالبدی عرصه عمومی که تجلی کالبدی این عرصه محسوب

1. Social Security

می‌شوند؛ در تعامل نزدیکی با موضوع امنیت قرار می‌گیرند. چرا که "در اهداف تئوری‌های شهرسازی اجتماعی، ورود به مکان‌های عمومی شهر به توازن بین کنترل‌های اجتماعی و صمیمیت، امنیت و احساس ناامنی، آشنا و غریبه، شباهت‌ها و تفاوت‌ها بستگی دارد. بنابراین شهرها هم محل ترس و تمایل و هم تهدید و فرصت می‌باشند که هم جاذبه و هم دافعه ایجاد می‌کنند."

جین جاکوبز، یکی از نظریه‌پردازان حوزه مطالعات شهری، در تبیین امنیت شهری موضوع تعامل فضای فیزیکی و فرآیندهای اجتماعی که محیط را می‌سازند را مورد توجه قرار داده و بر فعال بودن فضا به‌عنوان عاملی در ایجاد یک محیط امن و موفق تأکید می‌کند. وی ایجاد حرکت، استفاده فعال از سطح خیابان، برنامه‌ریزی فعالیت‌های خیابانی و مراقبت‌های طبیعی از این فعالیت‌ها را به‌عنوان مؤلفه‌های پراهمیتی در جهت ساختن یک محیط خوب شهری قلمداد می‌کند. همچنین گروه بیل هیلیر نیز با استفاده از نرم‌افزار اسپیس سیتکس با تمرکز بر بُعد کالبدی، تجمیع خیابان‌ها و لایه‌های آن را به‌عنوان مؤلفه‌های کلیدی در ایجاد محیط امن شهری معرفی کرده‌اند. از نظر این گروه بهترین محیط‌های شهری، آنهایی هستند که بخوبی با الگوی شهر، یکپارچه شده‌اند و امنیت عمومی را ترویج می‌کنند (مؤیدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶۶). در فضاهای شهری احساس امنیت به این معناست که شهروندان بتوانند آزادانه جابه‌جا شوند، با همسفران خود ارتباط برقرار کنند و به فعالیت‌های اجتماعی بپردازند، بدون آنکه تهدید شوند یا با خشونت و آزار و اذیت جسمی و روحی یا نابرابری جنسی مواجه شوند. احساس امنیت در فضاهای شهری به معنای امنیت خاطر شهروندان از مال، جان و... است که خود نشانگر سازمان‌یافتگی، قانونمندی و باثبات بودن جامعه است (لطفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۵). کمبود امنیت، در معرض خطر بودن و ترس از قربانی شدن، استفاده از قلمرو فضای عمومی و خلق فضاهای شهری موفق را مورد تهدید قرار می‌دهد. در جایی که مردم احساس عدم آسایش می‌کنند و یا می‌ترسند، قلمرو فضای عمومی تنزل می‌کند. عدم استفاده بعضی فضاها گاهی مربوط به ترس از حضور در آن فضاهاست. کوچه‌های تاریک، فضاهای خلوت و یا خیلی شلوغی که با آدمهای ناجور پرشده‌اند، همچنین فضاهایی که اتفاقات خاصی در آن ممکن است رخ دهد از جمله این فضاهاست. پیاده‌روهای کم‌عرض و ورودی به مکان‌هایی که توسط گدایان، ولگردها و جوانان، بسته و یا سد می‌شوند نیز از جمله این فضاها هستند. به‌طور کلی زنان بیشتر از

مردان از قربانی شدن ترس دارند (گرچه فاصله بین مردان و زنان با افزایش سن کم می‌شود). عدم احساس امنیت در فضاهای شهری به چند دسته زیر تقسیم می‌شوند:

- اندازه شهر؛
- نرخ رشد شهر؛
- کیفیت و ساختار فضایی محلات (نقش محلات شهری)؛
- توزیع ناعادلانه خدمات و عامل محرومیت و عدم بهره‌مندی از امکانات عمومی؛
- وجود مسکن ناسالم؛
- الگوی کاربری زمین و کمیت و کیفیت فعالیت‌ها (قرایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۰). در جدول شماره ۱ مهمترین دیدگاه‌های مرتبط با امنیت فضاهای شهری و عمومی شهر آورده شده است.

جدول ۱: نظریات صاحب‌نظران مرتبط با امنیت فضاهای شهری و فضاهای عمومی شهر

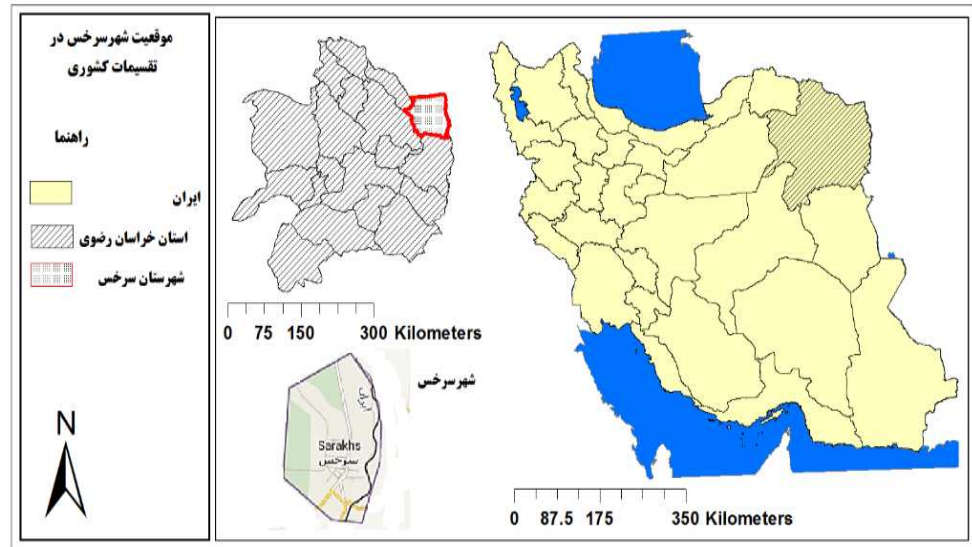
نظریه پرداز	سال	عنوان نظریه	مفاهیم کلیدی
لویس مامفورد	۱۹۳۸	فرهنگ شهرها	شهر مکان تبلور فرهنگ و دفاع از انسان در مقابل اتومبیل
فرانسیس تیبالدز	۱۹۲۲	شهرسازی شهروندگرا	توجه به مقیاس انسانی در تمامی اجزای شهری
آندره دوآنی، پیتر کنز، الیزابت پلاتر زیبرگ	۱۹۹۲	نوشهرسازی	کاربری مختلط، بازگشت به ساختار محلات سنتی، طراحی شهری با کیفیت
الزینکا دین برنان	۲۰۰۱	منظر ایمن، ایجاد اجتماعات ایمن تر قابل زیست‌تر از طریق برنامه‌ریزی و طراحی ادراکات ایمنی و کاهش جرم و ترس از جرم	طراحی فضاهای عمومی در جهت گسترش ادراکات ایمنی و کاهش جرم و ترس از جرم

منبع: (کاشانی جو، ۱۳۸۹: ۱۰۳)

معرفی منطقه مورد مطالعه

شهر سرخس واقع در استان خراسان رضوی با وسعتی معادل ۵۴۰۷ کیلومتر مربع، از شمال و شرق به جمهوری ترکمنستان، از جنوب به شهرستان تربت‌جام و از غرب به دشت مشهد محدود می‌گردد. ارتفاع این ناحیه از سطح دریاهای آزاد ۲۳۵ متر و مرکز آن شهر سرخس می‌باشد. این شهر به دلیل پایین بودن ارتفاع از سطح دریا به نسبت سایر نقاط شمالی و شرقی

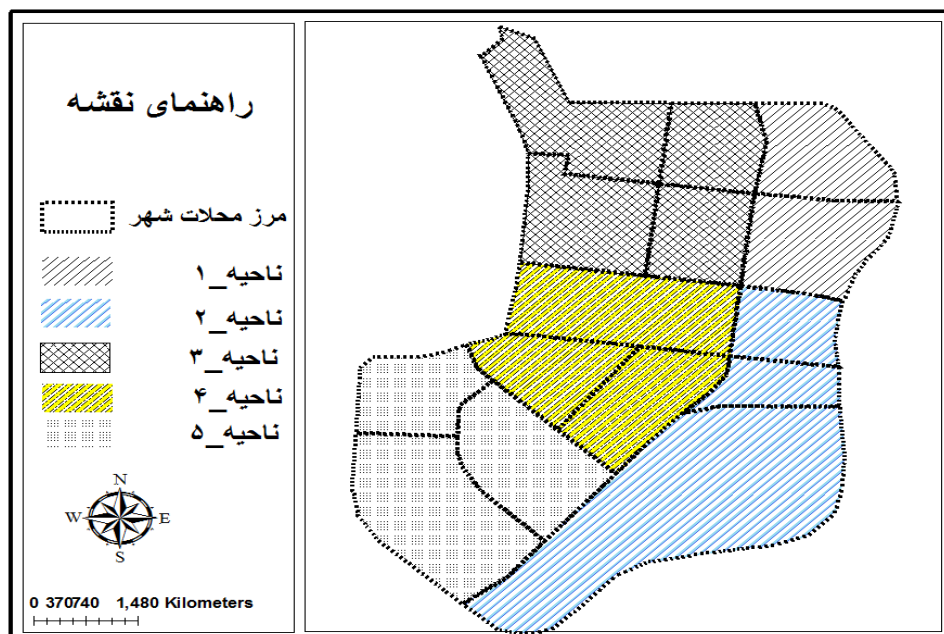
استان، از بارندگی کمتری برخوردار بوده و همچنین به علت مجاورت با صحرای عظیم قره‌قوم ترکمنستان دارای اقلیمی خشک و بیابانی است در این شهر اقوام مختلفی از جمله بلوچ، سیستانی، ترک، عرب و عشایر کرد سکونت دارند.

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

روش پژوهش

این پژوهش توصیفی-تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. در این پژوهش از دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. قسمت عمده انجام پژوهش به صورت پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری شامل ساکنان ۵۴-۱۵ ساله می‌باشد که بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ از ۳۵۳۴۸ نفر ساکن در شهر سرخس ۲۴۷۶۹ نفر در این رده سنی قرار دارند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). شهر سرخس از ۵ ناحیه شهری و ۱۵ محله تشکیل شده است (شکل شماره ۲).

شکل ۲: موقعیت نواحی شهری سرخس منبع: شهرداری شهر سرخس

روش نمونه‌گیری از نوع خوشه‌ای چند مرحله‌ای صورت گرفته که برای مناطق وسیع کاربرد دارد (رفیع‌پور، ۱۳۸۶: ۳۸۸). در تحقیقات توصیفی و پیمایشی، نمونه‌ای به حجم حداقل صد نفر ضروری است (دلاور، ۱۳۸۹: ۹۹). لذا در این پژوهش برای افزایش دقت حجم نمونه ۲۴۸ نفر انتخاب شد. در جدول شماره یک نیز جمعیت هر ناحیه و میزان پرسشنامه مربوط به هر ناحیه مشخص گردیده است (جدول شماره ۲).

جدول ۲: جمعیت هر ناحیه و میزان پرسشنامه مربوط به هر ناحیه

ناحیه ۵	ناحیه ۴	ناحیه ۳	ناحیه ۲	ناحیه ۱	
۷۹۸	۱۰۷۷۱	۱۲۶۱۸	۶۳۰۰	۴۸۶۲	جمعیت
۶	۷۵	۸۹	۴۴	۳۴	تعداد پرسشنامه برای هر ناحیه

در این پژوهش برای اندازه‌گیری میزان احساس امنیت اجتماعی از پرسشنامه‌ای با ۴۹ گویه در قالب طیف لیکرت استفاده شده است. برای دستیابی به هدف تحقیق از روش ویکور استفاده شده است.

بحث و یافته‌ها

روش ویکور یک روش $MADM^1$ توافقی است که بر مبنای روش ال پی متریک^۲ توسعه یافته است (Jih-jeng et al, 2009, 761) که به عنوان یک تابع کل در برنامه‌نویسی سازش مورد استفاده قرار می‌گیرد (Hung-Yi et al, 2009, 10140) و یکی از مدل‌های پرکاربرد در تصمیم‌گیری و انتخاب گزینه برتر می‌باشد (Chu et al, 2007, 1013). اپریکوویک و تزنگ در سال ۱۹۸۸ این روش را ارائه و سال‌های ۲۰۰۲، ۲۰۰۳، ۲۰۰۴ و ۲۰۰۷ آن را توسعه دادند (Atashin-P et al, 2013, 107). برای تجزیه و تحلیل هر یک از گویه‌های مورد مطالعه در این قسمت طبق روش ویکور مراحل زیر طی می‌شود:

مرحله اول: تشکیل ماتریس داده‌ها بر اساس n آلترناتیو و k شاخص، در این مرحله از ۵ گویه مورد مطالعه و ۵ طیف از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف ماتریس داده‌ها را تشکیل می‌دهیم.

مرحله دوم: محاسبه وزن شاخص‌ها را بر اساس روش آنترویی^۳: در این قسمت نیز گویه‌های به ترتیب با روش آنترویی وزندهی می‌شود. در این راستا شاخص‌های دارای اهمیت بیشتر از وزن بالاتری نیز برخوردارند که در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: وزن هر گزینه در گویه‌های مورد مطالعه

کاملاً مخالف	مخالف	متوسط	موافق	کاملاً موافق	طیف‌ها
0.349913	0.116083	0.164742	0.072422	0.296841	weight

مرحله سوم: تعیین بالاترین ارزش f_i^* و پایین‌ترین ارزش f_i^- توابع معیار در صورتی که $i=1$

1. Multiple Attribute Decision Making

2. LP-metric

^۳ آنترویی مفهومی است که در علوم اجتماعی، فیزیک و تئوری اطلاعات جهت سنجش بی‌نظمی و عدم اطمینان بکار گرفته می‌شود. در ماتریس تصمیم‌گیری، آنترویی می‌تواند پراکندگی مقادیر شاخص‌ها را نیز نشان دهد. هرچه پراکندگی مقادیر یک شاخص در گزینه‌ها بیشتر (آنترویی کمتر) باشد، اهمیت آن شاخص در تصمیم‌گیری بیشتر است. (زیرا در تصمیم‌گیری به عدم تشابه گزینه‌ها بیشتر

$$w_j = \frac{\lambda_j d_j}{\sum_{j=1}^n \lambda_j d_j}$$

توجه می‌شود) این روش از فرمول مقابل بدست می‌آید:

...، n باشد. جایی که f_j^* بهترین راه‌حل ایده‌آل مثبت برای معیار f_j^* و بدترین راه‌حل ایده‌آل منفی برای معیار f_j^* است.

$$f_j^* = \text{Max} f_{ij}, i=1,2,\dots,m \quad (2)$$

$$f_j^- = \text{Min} f_{ij}, j=1,2,\dots,n \quad (3)$$

اگر تمامی f_j^* را به هم پیوند بزنیم یک ترکیب بهینه خواهیم داشت که بیشترین امتیاز را خواهد داد که در مورد f_j^* نیز همین‌طور است (جدول ۴).

جدول ۴: بیشترین مقدار و کمترین مقدار هر گویه

f*(max)	0.238236	0.044106	0.11327	0.099042	0.309131
f-(min)	0.047647	0.009959	0.039059	0.017478	0.038641
(f*-f-)	0.190589	0.034147	0.074211	0.081564	0.27049

مرحله چهارم: محاسبه ارزش S_j و R_j برای $j=1, \dots, n$ که به صورت زیر تعریف می‌شوند:

$$f_i^* = \max_j f_{ij}; \quad f_i^- = \min_j f_{ij}$$

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-}; \quad R_j = \max_i \left[w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right]$$

در این پژوهش بر اساس محاسبات صورت گرفته از سوی محققین مقادیر زیر به دست آمد:

جدول ۵: کمترین و بیشترین مقدار (S_i) و (R_i)

S^-	S^+	R^-	R^+
0.249569	0.806316	0.121389	0.349913

مرحله پنجم: مقدار Q_i را برای $j=1, \dots, J$ به طریق زیر محاسبه می‌شود:

$$Q_j = v \cdot \frac{S_j - S^-}{S^* - S^-} + (1 - v) \cdot \frac{R_j - R^-}{R^* - R^-}$$

$$S^* = \max_j S_j; \quad S^- = \min_j S_j; \quad R^* = \max_j R_j; \quad R^- = \min_j R_j$$

مرحله ششم: درجایی که:

$$R^+ = \text{Min}_i R_i \quad R^- = \text{Max}_i R_i \quad S^+ = \text{Min}_i S_i \quad S^- = \text{Max}_i S_i$$

و V وزن استراتژی اکثریت موافق معیار یا حداکثر مطلوبیت گروهی است.

بیانگر نسبت فاصله از راه حل ایده آل منفی گزینه λ م و به عبارت دیگر موافقت اکثریت برای نسبت λ م است. $\left[\frac{S_i^- - S^+}{S^- - S^+} \right]$

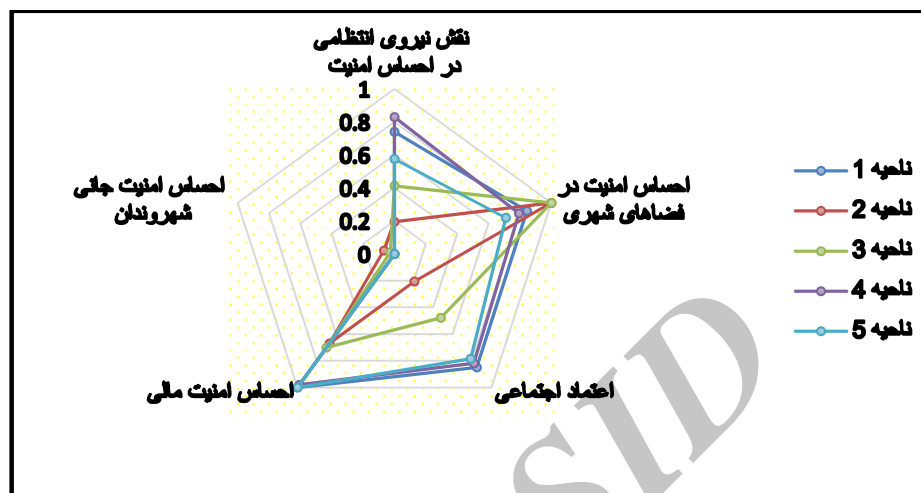
بیانگر نسبت فاصله از راه حل ایده آل گزینه λ م و به معنی مخالفت با نسبت گزینه λ م است. بنابراین هنگامی که مقدار V بزرگتر از $0/5$ باشد شاخص Q_i منجر به اکثریت موافق می شود. و هنگامی که مقدار آن کمتر از $0/5$ می شود شاخص Q_i بیانگر نگرش منفی اکثریت است. به طور کلی وقتی مقدار V برابر $0/5$ است بیانگر نگرش توافقی متخصصان ارزیابی است که در این پژوهش مقدار آن $0/5$ در نظر گرفته شده است. مقادیر Q_i در این پژوهش برای هر معیار به شرح جدول شماره ۶ است.

جدول ۶: رتبه بندی گویه ها بر اساس مقادیر Q_i

	ناحیه یک		ناحیه دو		ناحیه سه		ناحیه چهار		ناحیه پنج	
	اولویت	Qi	اولویت	Qi	اولویت	Qi	اولویت	Qi	اول	Qi
احساس امنیت جانی	5	1	4	0.669	4	0.701	5	0.9798	1	5
احساس امنیت در فضاهای شهری	1	0	1	0.066	1	0.026	1	0	0	1
نقش نیروی انتظامی	3	0.8442	5	1	5	1	2	0.7932	2	0.709
اعتماد اجتماعی	2	0.7401	2	0.195	2	0.413	4	0.8296	4	0.575
احساس امنیت مالی	4	0.8495	3	0.206	3	0.478	3	0.8196	3	0.784

همانطور که در جدول شماره ۵ مشاهده می شود. گویه مربوط به احساس امنیت در فضاهای شهری در میان دیگر گویه های مورد مطالعه با بیشترین امتیاز کسب شده Q_i (۰) در همه نواحی شهر در جایگاه نخست قرار گرفته است. در مقابل گویه مربوط به احساس امنیت جانی شهروندان به ترتیب در نواحی یک و چهار و پنج در جایگاه آخر قرار گرفته است که نشانگر وضعیت نامطلوب این گویه در این نواحی می باشد. در نهایت، گویه نقش نیروی انتظامی در

نواحی دو و سه با بیشترین امتیاز Qi در جایگاه آخر یا به عبارتی در وضعیت نامطلوبی قرار گرفته است. نمودار زیر وضعیت هر یک از گویه‌های مورد مطالعه در نواحی پنجگانه براساس میزان Qi اکتسابی را نمایش می‌دهد.

نمودار ۱: وضعیت هر یک از نواحی در گویه‌های مورد مطالعه براساس میزان ویکور

همانطور که در نمودار نیز مشاهده می‌شود گویه مربوط به احساس امنیت فضاهای شهری در همه نواحی مورد مطالعه وضعیت بهتری نسبت به دیگر گویه‌های مورد مطالعه می‌باشد.

نتیجه‌گیری

مقوله امنیت از مسائلی است که در طول تاریخ بشریت از اهمیت حیاتی برخوردار بوده و در دوره‌های اخیر بر اهمیت آن بیش از پیش افزوده شده است. با توسعه شهرنشینی امنیت اهمیت مضاعفی به خود گرفته به نحوی که شکوفایی اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... جامعه شهری در گرو وجود امنیت قرار دارد. در این بین فضاهای شهری نقش ویژه‌ای در ارتقای سطح امنیت شهروندان ایفا می‌کنند. در این پژوهش با درک اهمیت موضوع به بررسی میزان تأثیرگذاری معیارهای امنیت در فضاهای شهری سرخس پرداخته است. همچنین به مقایسه مناطق شهری سرخس بر اساس شاخص‌های امنیت مورد بررسی قرار داده است. این پژوهش توصیفی-

تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. در این پژوهش از دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. قسمت عمده انجام پژوهش به صورت پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری شامل ساکنان ۵۴-۱۵ ساله بوده که بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ از ۳۵۳۴۸ نفر ساکن در شهر سرخس ۲۴۷۶۹ نفر در این رده سنی قرار دارند که به روش خوشه‌ای تعداد نمونه ۲۴۸ نفری مورد بررسی قرار گرفتند. در این پژوهش برای اندازه‌گیری میزان احساس امنیت اجتماعی از پرسشنامه‌ای با ۴۹ گویه در قالب طیف لیکرت استفاده شده است. اطلاعات از طریق پرسشنامه جمع‌آوری و با استفاده از مدل Vikor تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مؤلفه مربوط به احساس امنیت فضاهای شهری در همه مناطق شهری مورد مطالعه وضعیت بهتری نسبت به دیگر مؤلفه‌های مورد مطالعه می‌باشد. مناطق دو و سه شهر سرخس از بیشترین احساس امنیت جانی برخوردارند. مؤلفه نیروی انتظامی در مناطق ۱، ۴، ۵ بیشترین تأثیر را در احساس امنیت شهروندان دارد.

Archive of SID

کتابشناسی

۱. احمدی، محمد و کلدی، علیرضا (۱۳۹۱)، بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان در شهر سنندج و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن، فصلنامه زن و جامعه، سال سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱، صص ۱۹-۱؛
۲. آدمی، علی؛ خضریان، مهدی؛ عباس‌زاده، هادی، یزدان‌پناه، مهدی (۱۳۹۰)، الزامات گذار به امنیت ملی پایدار، دو فصلنامه دانش سیاسی، سال هفتم، شماره دوم، پیاپی ۱۴، پاییز و زمستان ۱۳۹۰، صص ۲۷-۵؛
۳. اعظم‌زاده، منصوره و جهانگیری، زهرا (۱۳۹۳)، موقعیت منزلتی محله و احساس امنیت در بین ساکنان مناطق شهر تهران، فصلنامه جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲، بهار ۱۳۹۳، صص ۶۰-۳۷؛
۴. افشارکهن، جواد و رحیقی‌یزدی، محمد (۱۳۹۲)، تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی بر احساس امنیت شهری (مورد مطالعه: محلات منتخب شهر یزد)، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال ۳، شماره ۸، پاییز ۱۳۹۲، صص ۷۸-۵۹؛
۵. بمانیان، محمدرضا و محمودی‌نژاد، هادی (۱۳۸۷)، تحقیقی در سنجش عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت شهری نمونه موردی: شهر کرمان، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۱۹، بهار ۱۳۸۷، صص ۷۱-۵۹؛
۶. چوخاچی‌زاده‌مقدم، محمدباقر و امینی‌قشلاقی، داوود (۱۳۸۹)، بسترهای ناامنی در مناطق مرزی استان آذربایجان غربی از منظر جغرافیای نظامی - امنیتی، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۶، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۹، صص ۲۱۰-۱۸۶؛
۷. دلاور، علی (۱۳۸۹)، روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، چاپ ۳۲، نشر ویرایش، تهران، صص ۳۱۲؛
۸. ذبیحی، حسین؛ لاریمیان، تایماز؛ پورانی، حمیده (۱۳۹۲)، ارائه مدل تحلیلی برای ارتقاء امنیت شهری از طریق رویکرد امنیت طراحی (SBD) مطالعه موردی: منطقه ۱۷ شهرداری تهران، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال ۵، شماره ۱۷، تابستان ۱۳۹۲، صص ۱۳۶-۱۱۹؛
۹. رضوان، علی و فتحی، منصور (۱۳۹۱)، بررسی عوامل مرتبط با احساس ناامنی در محلات شهری؛ در ناحیه ۳ منطقه ۱۷ شهرداری تهران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۵، صص ۴۱۰-۳۸۷؛
۱۰. رضویان، محمدتقی و آقایی، پرویز (۱۳۹۳)، بررسی و ارزیابی احساس امنیت اجتماعی در محله نمونه موردی: مطالعه تطبیقی محلات جماران و فاطمی، فصلنامه جغرافیایی چشم‌انداز زاگرس، سال ۶، شماره ۲۰، تابستان ۱۳۹۳، صص ۵۷-۴۳؛
۱۱. رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۸۶)، کند و کاوها و پنداشت‌ها؛ مقدمه‌ای بر روش‌های شناخت جامعه و تحقیقات اجتماعی، چاپ ۱۶، شرکت سهامی انتشار، تهران، صص ۴۴۸؛
۱۲. زارع شاه‌آبادی، اکبر و ترکان، رحمت‌الله (۱۳۹۰)، بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهر یزد، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، شماره ۲، سال ۴، تابستان ۱۳۹۰، صص ۱۵۶-۱۳۳؛

۱۳. زمانی مقدم، افسانه؛ رضایی، علی اکبر؛ خلقت دوست، روزبه (۱۳۹۰)، رابطه طراحی شهری با میزان امنیت اجتماعی از نظر شهروندان بر اساس مدل CPTED (مطالعه موردی: شهر کرج)، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال سوم، شماره ۸، زمستان ۱۳۹۰، صص ۱۳-۱:
۱۴. زیاری، کرامت‌الله؛ عیوضلو، داود؛ عیوضلو، محمود؛ ربکا، جهانبخش (۱۳۹۲)، تحلیل تطبیقی احساس امنیت در فضاهای شهری و روستایی مطالعه موردی: شهرستان کوهدشت، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال ۴، شماره ۱، بهار ۱۳۹۲، صص ۱۶۴-۱۳۷:
۱۵. ساروخانی، باقر و نویدنیا، منیژه (۱۳۸۵)، امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت؛ در تهران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲، پاییز ۱۳۸۵، صص ۱۰۶-۸۷:
۱۶. صدیق‌سروستانی، رحمت‌الله و نیمروزی، نوروز (۱۳۸۹)، بررسی ارتباط بین مشارکت در روابط همسایگی و احساس امنیت در محلات شهر مشهد، مجله دانش انتظامی، سال ۱۲، شماره ۴۷، تابستان ۱۳۸۹، صص ۲۲۰-۱۸۵:
۱۷. عزیزی، محمد مهدی و شعبان جولا، الهه (۱۳۹۳)، ارزیابی کالبد محله‌های قدیمی شهری در پاسخ‌دهی به احساس امنیت (نمونه موردی: محله ملک آباد شهر قزوین)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۶، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۳، صص ۸۰۸-۷۹۱:
۱۸. قرایی، فریبا؛ رادجهانبانی، نفیسه؛ رشیدپور، نازیلا (۱۳۸۹)، بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری نمونه موردی: مناطق ۲ و ۱۱ تهران، فصلنامه آرمانشهر، شماره ۴، بهار و تابستان ۱۳۸۹، صص ۳۲-۱۷:
۱۹. کاشانی‌جو، خشایار (۱۳۸۹)، بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری، نشریه هویت شهر، سال چهارم، شماره ۶، بهار و تابستان ۱۳۸۹، صص ۱۰۶-۹۵:
۲۰. کیانی، اکبر؛ سالاری سردری، فرضعلی؛ بیرانوندزاده، مریم؛ درویشی، هدایت‌الله (۱۳۹۲)، تحلیل و اولویت‌بندی راهبردهای امنیت محیطی فضاهای شهر زابل، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال ۴، شماره ۱۳، پاییز ۱۳۹۲، صص ۱۲۶-۱۰۷:
۲۱. لطفی، صدیقه؛ بردی آنامرادنژاد، رحیم؛ ساسانی‌پور، محمد (۱۳۹۳)، بررسی احساس امنیت در فضاهای عمومی (مطالعه موردی کلاتشهر شیراز)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۵، شماره ۱۹، زمستان ۱۳۹۳، صص ۵۶-۳۹:
۲۲. لطفی، صدیقه؛ بردی آنامرادنژاد، رحیم؛ واحدی، حیدر (۱۳۹۴)، ارزیابی مؤلفه‌های کالبدی فضاهای عمومی و تأثیر آن در احساس امنیت اجتماعی شهروندان بابلسر، پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال ۴، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۴، صص ۱۵۲-۱۳۱:
۲۳. محمدی، جواد؛ بگیان، محمدجواد؛ موسوی، سیدسهراب (۱۳۹۱)، بررسی رابطه احساس امنیت

- اجتماعی با کیفیت زندگی زنان شهر کرمانشاه، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۳۱، پاییز ۱۳۹۱، صص ۱۵۶-۱۴۳؛
۲۴. مؤیدی، محمد؛ علی‌نژاد، منوچهر؛ نوایی، حسین (۱۳۹۲)، بررسی نقش مؤلفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (نمونه مورد مطالعه، محله اوین تهران)، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۳۵، پاییز ۱۳۹۲، صص ۱۹۱-۱۵۹؛
۲۵. نورائی، همایون؛ طیبیان، منوچهر؛ رضایی، ناصر (۱۳۹۲)، تحلیل امنیت در سکونتگاه‌های غیررسمی با تاکید بر آسیب‌های اجتماعی (مطالعه موردی: محله خاک سفید تهران)، فصلنامه هویت شهر، سال ۷، شماره ۱۳، بهار ۱۳۹۲، صص ۲۳-۱۱؛
۲۶. هدایتی، اکبر و عباسی، الهام (۱۳۸۸)، مدیریت علمی کانون‌های جرم‌خیز با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی GIS مورد مطالعه: انواع جرایم سرقت در شهر قزوین، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال چهارم، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۸، صص ۱۹۸-۱۷۷؛
۲۷. یوسفی، نیلوفر (۱۳۹۳)، سنجش امنیت در محلات شهری (مطالعه موردی محلات مرداوینج و مفت‌آباد شهر اصفهان)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال سوم، شماره ۱۱، پاییز ۱۳۹۳، صص ۱۲۶-۱۱۳؛
28. Alemi, Reza. (2008), Study on unsustainable security based on sustainable development, International conference on human security in west Asia (ICHSWA), Birjand University, 2008, p.107-118;
29. Atashin, panjeh.s & sasani, A(2013), Applying logarithmic fuzzy preference programming and vikor methods for supplier selection: a case study, journal of American science, vol9, pp. 105 -109;
30. Hara, Yuji & Takeuchi, Kazuiko & Okubo, Satoru(2005) , Urbanization linked with past agricultural land use pattern in the urban fringe of a deltaic a asia meag-city(a cace stady in bankok) ;Landscape and urban planning 73,pp 16-28;
31. Hung-yi, w & gwo-hshiung, t & yi-hsuan, C(2009), A fuzzy mcdm approach for evaluating banking performance based on balanced scorecard, expert systems with applications, vol36, pp.10135–10147;
32. Jih-jeng, h & gwo-hshiung, t & hsiang-his, I(2009), A revised vikor model for multiple criteria decision making-the perspective of regret theory, the smithsonian/nasa astrophysics data system, vol 35, pp. 761- 768;
33. Ma, Ting & Zhou, Yuke & Zhou, Chenghu & Haynie, Susan & Pei, Tao & Xu, Tao(2015), Night-time light derived estimation of spatio-temporal characteristics of urbanization dynamics using DMSP/OLS satellite data, Remote Sensing of Environment 158 (2015),pp 453–464;
34. Marrita-Cascante, David & Stocks, Gabriela(2013) Amenity migration to the global south: Implications for community development, Geoforum 49 (2013), pp 91–102.